

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Se parhaiten nauraa, joka viimeksi nauraa?

Tapaustutkimus suomalaiselle viittomakielelle tulkatusta stand up
-komiikkaesityksestä

Martta Riimala & Venla Viheraari

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 04 / 2015

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijät Maritta Riimala & Venla Vihersaari	Sivumäärä 36 sivua ja 3 liitesivua
Työn nimi Se parhaiten nauraa, joka viimeksi nauraa? Tapaustutkimus suomalaiselle viittomakielelle tulkattuna stand up -komiikkaesityksestä	
Ohjaava opettaja Zita Kóbor-Laitinen	
Työn tilaaja One Star Group	
Tiivistelmä Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää yhteistyötä viittomakielen tulkin ja stand up -koomikon välillä sekä seurata näiden kahden ammattilaisen yhteistyötä. Yhteistyön aikana saatujen havaintojen perusteella stand up -komiikan tulkkausta ja sen laatua on pyritty käsittelemään niin, että havaintoja ja tuloksia voitaisiin hyödyntää myös tulevaisuudessa samanlaisia tulkkaustoimeksiantoja tehdessä. Työssä on tarjottu mahdollisuus viihde- ja tulkkausalan ammattilaisille kehittää omaa toimintaansa yhteistyön ja asiakaspalautteen avulla. Tulkille ja koomikolle on työn produktiivisen osuuden avulla tarjottu mahdollisuus tutustua toistensa toimialoihin, minkä toivotaan entisestään kehittävän hedelmällistä yhteistyötä tulevaisuudessa. Työn käytännön osiossa toteutettiin suomalaiselle viittomakielelle tulkattu stand up -komiikkaesitys Humanistisen ammattikorkeakoulun Vetovoimaa kulttuurikeskuksiin -hankkeen HELsign -tapahtumassa. Tapahtuma järjestettiin Helsingissä kulttuurikeskus Stoassa helmikuussa 2015. Viittomakielistä vähemmistökulttuuria esittelevä tapahtuma oli suunnattu viittomakielisille sekä viittomakielestä kiinnostuneille. Työn teoreettinen viitekehys perustuu tapaustutkimuksen toteuttamisen periaatteisiin sekä kysely- ja havainnointiaineistokeruumenetelmien hyödyntämiseen. Keräsimme tapahtuman yhteydessä yleisöpalautetta kyselylomakkeella, minkä lisäksi haastattelimme koomikkoa ja tulkkia ennen toimeksiantoa sekä sen jälkeen. Työn tuloksissa esittelemme kyselyyn saamiemme vastauksia sekä päätelmiä, joita teimme tulkin ja koomikon haastattelusta saamiemme havaintojen perusteella. Tuloksien esittelyssä painopiste on tulkkauksen kautta välittyvässä huumorissa sekä siihen vaikuttavissa tekijöissä. Haastattelusta saamiemme vastausten perusteella laadukkaan tulkkauksen edellytyksenä ovat tiivis yhteistyö valmistautumisesta alkaen ja toimiva vuorovaikutus tulkkaustilanteessa. Työtämme voivat hyödyntää stand up -komiikan tulkkauksesta kiinnostuneet viittomakielen tulkit sekä stand up -komiikkaesityksiä järjestävät tahot, jotka ovat kiinnostuneita toteuttamaan esityksensä viittomakielelle tulkattuna.	
Asiasanat stand up -komiikka, viittomakieli, tulkkaus, moniammatillisuus, yhteistyö	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
The Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Authors Martta Riimala & Venla Vihersaari	Number of Pages 36 pages and 3 appendices
Title He who laughs last laughs longest? A case study of a stand-up comedy act interpreted to Finnish sign language	
Supervisor(s) Zita Kóbor-Laitinen	
Subscriber and/or Mentor One Star Group	
Abstract The aim of our thesis was to help develop the collaboration between a sign language interpreter and a stand-up comedian and to observe these two professionals working together. Based on our observations on how the interpreter and the stand-up comedian worked together we wanted to improve the quality of the interpretation and the methods used by the interpreter. In our thesis we provided a chance for the interpreter and the comedian to develop their expertise by discussing with each other before the show about both how sign language interpreting works and how a stand-up show is put together. We also gathered feedback from the audience after the show in order to find out how the jokes were delivered via the interpreter. During the making of our thesis both the interpreter and the comedian had a chance to get acquainted with each others' field of work. We hope this could be an efficient way to develop collaboration between these two fields in the future as well. In the practical part of the thesis we arranged a sign language interpreted stand-up comedy show. The show was performed in an event called HELsign which was part of Humak University of Applied Sciences' project "Vetovoimaa kulttuurikeskuksiin". The event was held in February 2015 in culture centre Stoa. The aim of the event was to present Deaf culture and art for anyone interested in it. As the theoretical background we used a case study method and collected information by using a questionnaire for feedback and our own observations of the performance. During the event we collected audience feedback by using a paper survey. We also interviewed both the interpreter and the comedian before and after the assignment. In conclusion we present the answers received from the survey and the input we received from interviewing the interpreter, the comedian and the audience. The focus is on humour: how it is conveyed through interpreting and what are the factors influencing it. Based on the answers we received it appears that the key to a successful and a high quality interpretation is a thorough collaboration. The co-operation starts from the preparation phase and requires active interaction during the whole process. Interaction is also essential during the performance. Our study is useful for sign language interpreters who are interested in interpreting stand-up comedy as well as for organisations interested in arranging interpreted stand-up comedy performances.	
Keywords stand-up comedy, sign language, interpreting, multiprofessionality, collaboration	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	5
2 TYÖN TAVOITTEET JA LÄHTÖKOHDAT	6
2.1 Ideasta opinnäytetyöksi	6
2.2 Työn tavoitteet	7
2.3 Aihetta käsitteleviä opinnäytetöitä	8
3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -MENETELMÄT	9
3.1 Tutkimuskysymykset	9
3.2 Tutkimusmenetelmät	9
4 TIETOA VIITTOMAKIELEN TULKKAUKSESTA	11
4.1 Viittomakielen tulkkauksen historiaa Suomessa	11
4.2 Viittomakielelle tulkattu stand up -komiikka Suomessa	12
5 STAND UP -KOMIIKKA HUUMORIN LAJINA	14
5.1 Stand up -komiikan idea	14
5.2 Stand up -komiikka maailmalla ja Suomessa	16
5.3 Kuurojen ja kuulevien huumori	17
6 PRODUKTION TYÖVAIHEIDEN KUVAUS	18
6.1 Tulkin valinta	18
6.2 Tulkkaustapahtuman valmistelu	19
6.3 Esiintyminen HELsign -tapahtumassa	21
7 TULOKSET	23
7.1 Palautekyselyn tulokset	23
7.2 Haastatteluiden antia	28
7.3 Kohti parempaa yhteistyötä	29
8 POHDINTA	30
8.1 Menetelmien arviointia	30
8.2 Työn arviointia	31
LÄHTEET	34
LIITTEET	37
Liite 1. Palautekyselylomake	37
Liite 2. Haastattelun runko	39

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aiheena on suomenkielisen stand up -komiikkaesityksen tulkkaus suomalaiselle viittomakielelle. Tarkastelumme keskiössä on tulkattavan koomikon Veli-Matti Puumalan ja tulkki Karoliina Franckin kokemusten lisäksi yleisön kokemus tulkatusta stand up -esityksestä. Työmme tilaajana toimiva, stand up -koomikkoja välittävä ohjelmatoimisto One Star Group, ilmaisi työn aikana kiinnostuksensa tehdä ohjelmatarjonnastaan saavutettavampaa esimerkiksi juuri viittomakielen tulkkauksen kautta. Tämä osoittaa mielestämme työmme olevan hyvin ajankohtainen.

Opinnäytetyössämme selvitämme, miten tulkin ja koomikon välinen yhteistyö vaikuttaa esityksen sujuvuuteen sekä huumorin välittymiseen. Työn tavoitteena on lisätä tulkin sekä tulkattavan esiintyjän tietoisuutta onnistuneeseen tulkkaukseen liittyvistä prosesseista. Näitä prosesseja ovat esimerkiksi tulkkaustapahtumaan liittyvien tahojen keskinäinen yhteydenpito sekä sitä kautta saavutettava monipuolinen osaaminen. Työssä analysoitava aineisto on kerätty haastatteluiden ja kyselylomakkeen avulla. Kyselylomakkeella kartoitettiin yleisön ajatuksia tulkatusta stand up -komiikkaesityksestä, kun taas teemahaastatteluissa syvennyttiin esiintyjän ja tulkin kokemuksiin.

Järjestimme 7.2.2015 viittomakielelle tulkatun stand up -komiikkaesityksen osana HELsign -tapahtumaa, joka oli osa Humanistisen ammattikorkeakoulun Vetovoimaa kulttuurikeskuksiin -hanketta. Tapahtuma oli suunnattu sekä kuuroille että kuuleville ja sen tarkoituksena oli tuoda viittomakielistä kulttuuria tunnetummaksi kuulevien keskuudessa. Tällaisen tapahtuman yhteydessä järjestämämme esitys tavoitti mielestämme parhaalla mahdollisella tavalla sekä kuuron että kuulevan yleisön. Halusimme myös tarjota stand up -komiikkaa tuottavalle ohjelmatoimistolle mahdollisuuden saada tietoa tulkatun esityksen järjestämisestä ja yhteistyöstä tulkkauspalvelun tarjoajan kanssa. Tämän lisäksi olimme mukana Humanistisen ammattikorkeakoulun moniammatillisessa yhteistyössä: tapahtuman tuottajana toimi Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituottajaopiskelija Kaisa Suomela ja tapahtuman tulka-

uksen koordinoinnista vastasivat viittomakielentulkkiopiskelijat Hanna Holopainen ja Anni Saviniemi.

2 TYÖN TAVOITTEET JA LÄHTÖKOHDAT

2.1 Ideasta opinnäytetyöksi

*“Onhan se ihan kiva, että haluaa tällaisen tehdä ja voi laittaa oman veljensä nolamaan itensä tänne näin. Mene sinä esiintymään niin me pyydetään siitä palautetta!”
-Veli-Matti Puumala HELsign -tapahtumassa helmikuussa 2015*

Kiinnostuimme toteuttamaan opinnäytetyön stand up -komiikka-aiheesta, sillä se on Suomessa kovin suosittua. Viittomakielelle tai muille kielille tulkattuna stand up -komiikkaa on kuitenkin vielä varsin vähän. Samoin viittomakielinen stand up -komiikka on Suomessa vielä harvinaista. Opinnäytetyömme työstämisvaiheessa viittomakielelle tulkattua stand up -komiikkaa järjestettiin muutamia kertoja esimerkiksi Apollo Live Clubissa Helsingissä. Viittomakielistä stand up -komiikkaa oli myös tarjolla Teatteri Totin järjestämässä viittomakielisessä show-illassa keväällä 2014 (Kulttuurilla kaikille 2014).

Työn alkuvaiheessa haasteeksi osoittautui sopivan areenan löytäminen produktiiviselle osuudelle. Koska itse stand up -komiikkaesitys oli alle puolen tunnin mittainen, koimme tarpeelliseksi liittää esityksen osaksi jotakin suurempaa tapahtumaa. Työn produktiivisen osuuden toteutus tapahtui Vetovoimaa kulttuurikeskuksiin -hankkeen järjestämässä viittomakielistä taidetta ja kulttuuria esittelevässä, niin kuuroille kuin kuuleville suunnatussa HELsign -tapahtumassa 7.2.2015. Vetovoimaa kulttuurikeskuksiin on Humanistisen ammattikorkeakoulun hanke, jonka tavoitteena on parantaa asukkaiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia paikalliseen kulttuuritoimintaan sekä tuoda vaikuttamis- ja osallistumisahtdollisuudet tyypillisten ei-kävijöiden ulottuville

le. Pilottivaiheessa mukana olivat kulttuurikeskukset Vuotalo ja Stoa Itä-Helsingissä sekä Karatalo Espoossa. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2015a.)

Olimme jo opinnäytetyömme alkuvaiheessa sopineet, että järjestämme viittomakielelle tulkatun esityksen yhteistyössä stand up -koomikko Veli-Matti Puumalan kanssa. Opinnäytetyön tilaaja on stand up -koomikoita välittävä ohjelmatoimisto One Star Group, joka välittää myös Veli-Matti Puumalan keikkoja. Tilaajamme mahdollisti myös kyselyn yhteydessä toteutettavan arvonnin, jossa arvottiin kaksi lippua stand up -koomikko Ismo Leikolan esitykseen.

Haluamme opinnäytetyömme kautta olla mukana kehittämässä yhteistyötä stand up -komiikan tuottajien ja tulkkauspalvelua tarjoavien tahojen kanssa sekä tehdä viittomakieltä tunnetuksi kuulevalle yleisölle. Toivomme, että tulkkaustapahtumasta hyötyisi erityisesti käyttämämme koomikko, joka ei ollut aiemmin esiintynyt tulkin kanssa. Työmme johtopäätöksistä toivomme olevan apua työn tilaajalle sekä tulkattua stand up -komiikkaa järjestäville tahoille.

2.2 Työn tavoitteet

Työn tavoitteena oli tuoda yhteen kaksi alansa ammattilaista: stand up -koomikko ja viittomakielen tulkki sekä heidän osaamisensa. Produktiivisen osuuden aikana moniammatillinen yhteistyö näyttäytyi hyvin, mikä oli yksi työn tavoitteista. Työn tavoitteena oli tuoda kahden eri ammatin edustajat yhteen ja yhdistää osaamista, luovuutta sekä ylittää rajoja. Tarkastelemme työssämme tulkkia ja esiintyjää moniammatillisena työryhmänä, jonka yhteisenä tavoitteena on asiakkaan eli tulkkausta seuraavan yleisön edun tavoittaminen. Moniammatillisen tilanteen luominen mahdollisti myös näiden kahden eri alan keskinäisen tiedonjaon. (Isoherranen 2005, 13-15.)

Opinnäytetyön laajempina tavoitteena on luoda tietoa One Star Groupin kaltaisille ohjelmatoimistoille, jotka harkitsevat tulkkauksen järjestämistä osaksi stand up -komiikkaesityksiään. Työn produktiivisen osuuden aikana olemme jäljitelleet tulkka-

uksen tilaajan roolia mahdollistamalla puitteet yhteistyön toteutumiselle. Tämän roolin myötä olemme myös vastanneet käytännön järjestelyistä, kuten tulkin valinnasta. Työvaiheet-osiossa käsitellään näitä käytännön työhön liittyviä vaiheita, joita tulkka-uksen tilaajan tulisi huomioida.

Työn tavoitteena on luoda kuvaus tulkin ja esiintyjän välisestä yhteistyöstä, jotta muutkin alan toimijat voisivat hyötyä saamastamme tiedosta. Oletustemme mukaan esimerkkitapauksen luominen on ammatillisesti hyödyllinen kokemus paitsi tulkki Karoliina Franckille ja koomikko Veli-Matti Puumalalle, myös meille valmistumisen kynnyksellä oleville tulkkiopiskelijoille. Työn avulla saamme tietoa työelämästä sekä sen asettamista haasteista ja mahdollisuuksista.

2.3 Aihetta käsitteleviä opinnäytetöitä

Viittomakielelle tulkatusta stand up -komiikasta on tehty melko vähän tulkkausalan opinnäytetöitä, työt Hand up -komiikkaa (Huhtala 2009) ja Kädet ylös jos naurattaa! Tutkimus suomenkielisen stand up -komiikan tulkkaamisesta viittomakielelle (Laakso 2012). Molemmissa edellä mainituissa töissä tulkkaus on tehty opiskelijoiden toteuttamina. Laakso on taltioinut Helsinki Comedy Festival 2010 tulkkausensa ja kerännyt tämän jälkeen työstään palautetta tallenteidensa avulla. Huhtala on puolestaan tulkannut stand up -komiikkaa Tomaatteja! Tomaatteja! -festivaaleilla ja keskittynyt työssään tulkkausprosessin analysointiin eri teorioiden valossa. Improvisaatio kuuluu stand up -komiikkaan ja sen esittämiseen, ja improvisaatioteatterin tulkkaamisesta on tehty opinnäytetyö vuonna 2012 (Aaltonen 2012).

Opinnäytetyömme eroaa viime vuosina stand up -komiikan tulkkausta käsittelevistä töistä merkittävästi siten, että työssämme tulkkauksen toteutti alan ammattilainen. Työmme tarkoituksena on nimenomaan antaa käytännön tietoa ja neuvoja alan ammattilaisille ja luoda produktiivisen osuuden kautta tilanne, josta tätä tietoa voidaan saada. Työssämme on myös kerätty yleisöpalautetta välittömästi tapahtuman aikana, mikä tarjoaa relevanttia sekä ajankohtaista tietoa yleisön todellisista mielipiteistä esi-

tystä kohtaan. Kyseistä palautetta on kerätty laajasti tapahtumassa esitystä seuranneilta henkilöiltä.

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -MENETELMÄT

3.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä onnistunut tulkkaus stand up -komiikkaesitykseen vaatii?
2. Millaisia kokemuksia esiintyjä, tulkki ja tulkkauksen seuraajat saivat toimeksiannosta, jonka aiheena on stand up -komiikka?
3. Miten näitä kokemuksia voidaan hyödyntää viittomakielen tulkkien ja stand up -koomikoiden yhteistyössä tulevaisuudessa?

3.2 Tutkimusmenetelmät

Tapaustutkimukselle on ominaista käsitellä jonkin tapahtuman kulkua tai ilmiötä sekä tuottaa yksityiskohtaista tietoa erityisistä paikkaan ja aikaan sidotuista olosuhteista, ilmiöistä, prosesseista sekä merkityksistä. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9; Peltola 2007, 111; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 130). Tarkastelemme työssämme kerran järjestettyä tapahtumaa ja siellä toteutettua stand up -komiikkaesitystä sekä sen tulkkausta suomalaiselle viittomakielelle. Tapaustutkimuksessa saatu tieto ei sellaisenaan ole laajalti yleistettävissä (Peltola 2007, 111), mutta työstämme saatuja tuloksia voidaan soveltaa esittävän taiteen tulkkauksen saralla.

Tutkimusmenetelminä käytimme yleisöpalautteen keräämistä kyselylomakkeen avulla (Liite 1) sekä teemahaastattelua. Haastattelimme tapahtumassa esiintynyttä koomikkoa Veli-Matti Puumalaa sekä esityksen tulkannutta viittomakielen tulkkiä Karoliina Franckia. Haastattelut on toteutettu viikkoja esityksen jälkeen, jota ennen tulkki ja koomikko ovat katsoneet esityksestä tehdyn videotaltioinnin kertaalleen. Ennen haastattelua tulkki ja koomikko ovat tahoillaan analysoineet esityksen onnistumista sekä kehityskohteita.

Työssämme pyrimme kartoittamaan stand up -komiikan tulkkausta mahdollisimman kokonaisvaltaisena ilmiönä. Tästä syystä aineistonkeruumenetelmiksemme valikoituivat laadullisessa tutkimuksessa suositut menetelmät strukturoitu teemahaastattelu esiintyjän ja tulkin mielipiteiden kartoittamista varten sekä yleisölle suunnattu kyselylomake. Strukturoidun teemahaastattelun valitsimme, koska se on menetelmänä joustava ja antaa syvällistä tietoa haastateltavan ajatuksista ja mielipiteistä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63.) Haastattelulla pyrimme kartoittamaan mahdollisimman kattavasti tulkkaustilanteen osapuolten mielipiteitä toimeksiannon onnistumisesta. Tulkin kanssa keskustelimme kasvotusten ja koomikon haastattelu toteutettiin aikataulusyistä puhelimitse. Katsojille suunnattu lomake valikoitui informaation keräämisen menetelmäksi, koska vastaajia oli useita.

Yleisöpalautetta pyytämällä pyrimme selvittämään tulkkausta seuranneen yleisön ajatuksia tulkkauksesta, sekä esityksen huumorin välittymisestä viittomakielisille ja suomenkielisille. Pyysimme yleisöä nimeämään esityksestä asioita, jotka vaikuttivat tulkkauksen onnistumiseen tai epäonnistumiseen. Tulkilta taas pyrimme saamaan tietoa siitä, millä tavalla hän pyrkii vastaamaan tulkkausta seuraavien tarpeisiin ja toiveisiin. Opinnäytetyön Tulokset-osiossa tarkastellaan muun muassa tulkin valmistautumista toimeksiantoon sekä koomikon ja tulkin välistä yhteistyötä ja sen merkitystä tulkkauksen toteutumisessa. Näitä tuloksia verrataan yleisön antamaan palautteeseen ja tehdään yleistyksiä, joiden avulla voidaan kehittää stand up -komiikan tulkkausta. On kuitenkin huomioitava, että tapaustutkimuksessa saamamme tieto on vaikeasti yleistettävää. Saamamme tieto ja palaute voi kuitenkin toimia aineistona tulkkausalaan kehittävään työhön.

4 TIETOA VIITTOMAKIELEN TULKKAUKSESTA

4.1 Viittomakielen tulkkauksen historiaa Suomessa

Vuonna 1995 voimaan tulleessa perustuslakiuudistuksessa viittomakielisten kielelliset oikeudet turvattiin lailla, ja viittomakieliset tunnustettiin omaksi kieli- ja kulttuuri-ryhmäkseen. Oikeudellisen aseman turvaamisen kannalta merkittäviksi palveluiksi havaittiin varhaiskasvatus, opetus, viittomakielialan tutkimus ja koulutus, tiedonsaanti ja tulkkauspalveluiden järjestäminen. (Kuurojen liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 23.) Suomessa tulkkauspalvelua käyttävät kuulo-, puhe- sekä kuulonäkövammaiset tai muun vammansa vuoksi tulkkausta tarvitsevat henkilöt. Valtion tarjoamaan ilmaiseen asioimis- sekä opiskelutulkkaukseen vaaditaan Kelan myöntämä tulkkauspalvelupäätös. Päätös pyritään Kelan mukaan antamaan henkilöille, joille tulkkauspalvelu on elämänlaatua edistävä tekijä ja joilla on kyky seurata tulkkausta ja hyötyä siitä. (Kela 2015.)

Viittomakielisten kuurojen tulkkauksen historiassa on yhteneväisiä piirteitä maailmanlaajuisesti. Yhdysvaltalainen tutkija Dennis Cokely kertoo artikkelissaan (2000, 1-3) amerikkalaisten kuurojen saaneen tulkkausapua viittomakielentaitoisilta läheisiltään ennen tulkkauspalvelun kehittymistä. Suomessa tilanne on ollut vastaava ennen viittomakielentulkki-ammattikunnan järjestäytymistä. Usein omaiset, kuten kuurojen vanhempien kuulevat lapset, seurakunnan työntekijät ja muut hyväntekijät auttoivat kuuroja toimimalla tulkkeina tärkeimmissä asioimistilanteissa. Tällaisia saattoivat olla muun muassa oikeuden istunnot, lääkärissä käynnit tai vaikkapa lainanneuvottelut-laisuudet pankissa. (Salmi & Laakso 2005, 275.) Tänä päivänä tulkin voi tilata lähes mihin tahansa tilaisuuteen.

Tulkkausalan uusia tuulia ovat niin Kelan ulkopuoliset, yksityisten, niin sanottujen kolmansien tahojen tulkkittelaukset esimerkiksi kulttuuritapahtumiin, kuten teatteriin, museoon ja oopperaan. Tämä kertoo yhteiskunnallisella tasolla olevasta kiinnostuksesta viittomakieltä ja ylipäätään monikulttuurisuutta kohtaan. Vuonna 2009 opetus-

ministeriön laatiman kulttuuripolitiikan kehittämisstrategian mukaan kulttuuripolitiikan merkitys kasvaa huomattavasti vuoteen 2020 mennessä. Tämä kertoo siitä, että Suomessa ollaan poliittisella tasolla halukkaita lisäämään saavutettavaa ja esteetöntä kulttuuritarjontaa. (Hammar-Suutari 2011, 141-142.) Tämän työn puitteissa tehty tulkattu stand up -komiikkaesitys on oiva esimerkki tulkkausalan, palveluntarjoajien, monikulttuurisuuden ja yleisesti kulttuuritoiminnan kehityksestä Suomessa sekä sen luomista tarpeista.

4.2 Viittomakielelle tulkattu stand up -komiikka Suomessa

Suomessa viittomakielinen stand up -komiikka on vielä harvinaista. Brittiläinen viittomakielinen koomikko Gavin Lilley on tehnyt stand up -komiikkaa kotimaassaan vuosia ja hän on alkanut luoda viittomakielistä stand upia myös Suomessa esiintymällä esimerkiksi Kuurojen Liiton verkkobileissä syksyllä 2014 (Viittomakielinen kirjasto 2015) sekä viittomakielten seminaarissa helmikuussa 2015 (Kuurojen Liitto ry Netti-TV 2015) sekä Café Cavalierissa lokakuussa 2014 (Café Cavalier 2014). Lilley toivookin, että viittomakielinen stand up -komiikka lähtisi kehittymään myös Suomessa. Erityisesti hän toivoo nuoria viittomakielisiä koomikoita nousemaan lavalle ja kokeilemaan stand up -komiikkaa. (Yle Uutiset 2014.) Lilley'n haastattelusta tulkitsimme, että viittomakielinen stand up -komiikka kaipaa näkyvyyttä kuulevan valtaväestön keskuudessa, mutta myös viittomakielisten ja kuurojen yhteisön sisällä.

Viittomakielelle tulkattua stand up -komiikkaa on tehty Suomessa vielä varsin niukasti. Tämä voi johtua siitä, että esittävän taiteen tulkkaus koetaan vaativaksi ja erityisosaamista edellyttäväksi toimeksiannoksi. Esittävän taiteen, kuten stand up -komiikan tai oopperan tulkkaaminen vaatii tulkkauspalveluita myöntävän Kelan mukaan tulkilta vähintään kolmen vuoden työkokemuksen. (Kela Terveysosasto 2013, 4(6).) Kuitenkin haastavaksi luokiteltujen tulkkausten toteuttaminen vaatii tulkilta paljon muutakin osaamista kuin muutaman vuoden kokemuksen viittomakielen tulkkauksesta. Esimerkiksi Kansallisoopperan ja Viittomakielialan osuuskunta Vian kanssa yhteistyössä tehdyt oopperoiden tulkkaukset vaativat useiden tulkkien yhteistyötä ja

pitkäaikaista työskentelyä. Pitkän valmistautumisen ja työskentelyn jälkeen tulkkaukset toteutti viittomakielinen näyttelijä Dawn Jani Birley. (Kulttuurilla kaikille 2013.) Edellä mainittu esimerkki osoittaa sen, kuinka haasteelliseksi esittävän taiteen tulkkaus koetaan. Oopperan tulkkauksen parissa työskenteli tulkkitiimi, ja lopullisen huolella valmistellun tulkkauksen toteutti äidinkieleltään viittomakielinen henkilö.

Stand up -komiikka perustuu pitkälti tilannesidonnaisuuteen ja yleisön reaktiivisuuteen, vaikkakin esityksissä on toisinaan käsikirjoitusta muistuttava rakenne (Wickström 2005, 35-37). Löyhähkö rakenne ei kuitenkaan riitä näin mittavaan tulkille osoitettuun toimeksiantoon valmistautumisen ennakkomateriaaliksi. Voisi sanoa, että stand up -komiikan tulkkaus muistuttaa pitkälti improvisaatioteatterin tulkkausta ja näin ollen valmistautumista näihin toimeksiantoihin voidaan verrata toisiinsa.

Sandra Aaltonen tarkasteli opinnäytetyössään tulkin valmistautumista improvisaatioteatteriryhmän esiintymiseen. Työnsä aikana hän seurasi ryhmän harjoituksia ja loi itselleen toimivia käytänteitä, joita myös samanlaisessa toimeksiannossa toimivat ammattilaistulkit voivat hyödyntää valmistautuessaan tulkkaukseen. Aaltonen totesi työssään, että teatteriryhmän harjoitusten seuraaminen sekä näyttelijöihin ja heidän mielenliikkeisiinsä tutustuminen ovat tällaisen toimeksiannon näkökulmasta oleellisia. (Aaltonen 2012, 32-33.)

Syksyllä 2014 Apollo Live Club alkoi järjestää viittomakielelle tulkattuja stand up -komiikkailtoja. Viittomakielelle tulkattut esitykset ovat olleet pääasiallisesti stand up -koomikko Sami Hedbergin kanssa yhteistyössä toteutettuja toimeksiantoja (Apollo Live Club 2014). Näissä esityksissä mukana ollut viittomakielen tulkki Karoliina Franck työskenteli myös tämän opinnäytetyön produktiivisessa osuudessa. Hänen kokemuksiinsa stand up -komiikan tulkkauksesta perehdytään tarkemmin Tulokset-osiossa.

5 STAND UP -KOMIIKKA HUUMORIN LAJINA

5.1 Stand up -komiikan idea

Wickströmin (2005, 12) sekä Toikan & Vennon (2000, 11) mukaan stand up -komiikan perimmäinen idea on, että koomikko on hauska ja saa yleisön nauramaan. Stand up -koomikko on henkilö, joka viihdyttää muita itse keksimillään jutuilla, esiintyy lavalla yksin omalla nimellään ja omana itsenään ilman rooliasua. Koomikon tehtävä on saada yleisö nauramaan puhumalla omista asioistaan sekä ajatuksistaan, eli olemallaan oma itsensä esiintyessään. (Wickström 2005, 11.)

Omat havaintomme stand up -komiikasta kuitenkin viittaavat siihen, että vaikka koomikko esiintyy ilman rooliasua, on useimmilla koomikoilla esiintyessään jonkinlainen rooli. Stand up -koomikko Jaakko Saariluoma kertoi Radio Rockin haastattelussa joidenkin stand up -koomikoiden olevan siviilissä hyvinkin tylsiä ja sisäänpäin kääntyneitä persoonia, mutta lavalla ollessaan loistavia esiintyjiä. (Lauantain kuokkavieras 2015). Tästä päättelimme, että erot siviili- ja lavapersoonan välillä voivat johtua juuri jonkinlaisen roolin pukemisesta esiintyessä. Usein rooli perustuu henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, joita korostamalla ja liioittelemalla koomikko erottautuu tavallisesta vitsinkertojasta.

Havaintojemme perusteella yleisö löytää tällaisista karrikoiduista luonteenpiirteistä samaistumis pintaa, ja koomikon jutuille nauraminen on samalla omalle itselleen nauramista. Esimerkkinä mainittakoon Puumalan esityksessä osio, jossa hän kertoi aiemmasta parisuhteestaan ja tiedusteli, onko tänään paikalla sinkkuja ja tällä tavoin haki suoraa kontaktia yleisön kanssa. Myöhemmin hän kertoi erilaisista kokeiluistaan hankkia uskottavuutta naisten silmissä. Esityksessään hän ei tuonut ilmi, mikä hänen parisuhdetilanteensa on oikeassa elämässä, vaan antoi itsestään kuvan hiukan epätoivoisena rakkautta etsivänä miehenä. Edellä kuvaillussa *jutussa* eli koomikon kertomassa tarinassa näkyi selvästi, että Puumala otti yllensä sinkkumiehen roolin ja pu-

hui yleisölle aiheesta, joka oli oletettavasti tuttu valtaosalle yleisöstä, joko omakohtaisen kokemuksen kautta tai esimerkiksi televisiosarjojen ja elokuvien kautta.

Vaikka stand up -komiikkaesitykset vaikuttavat improvisoiduilta, lienee useimpien esitysten taustalla jonkinlainen käsikirjoitus tai löyhä runko. Opinnäytetyöhömmä liittävän esityksen aikana havaitsimme, kuinka Veli-Matti Puumala muokkasi valmistautumisen perusteella juttujaan vastaamaan yleisön tarpeita. Yleisön reaktiivisuus ja esityksen vuorovaikutteisuus erottaa stand up -komiikan esimerkiksi näytelmästä (Wickström 2005, 35-37). Yleisön reaktiot tulkatessa esityksessä asettivatkin erityisen haasteen kokeneelle koomikollemme.

Nykypäivän stand up -komiikka on laaja-alaista ja sivuaa myös muita esittävän taiteen aloja. On tavallista, että koomikko sisällyttää esitykseensä esimerkiksi musiikkia, joko itsensä esittämänä tai mukana esityksessä olevien muusikoiden kanssa, kuten Ismo Leikolan Maailman hauskin show -kiertueella 2015 (Tuota niin Tuotanto Oy 2015). Edelleen kasvavassa stand up -komiikan genressä koomikon esiintymistaidot eivät rajoitu ainoastaan verbaliikkaan. Erilaisten äänien tuottaminen omalla keholla tai teknisiä apuvälineitä käyttäen kuuluu yhä useamman suomalaisen koomikon esitykseen. Esimerkiksi stand up -koomikko Niko Kivelän esityksissä nähdään spehtaakkelimaisia musiikki- ja ääniosuuksia, jotka koomikko tuottaa kehollaan. Kivelä hyödyntää myös teknistä apuvälinettä, äänipedaalia, päällekkäisten äänien tuottamisessa, mikä tekee esityksestä entistä vaikuttavamman. (W&T Comedy 2010.)

Koomikolta vaaditaan rohkeutta, häpeilemättömyyttä, poikkeavaa käyttäytymistä tai ilmaisutaitoa, syvällistä ihmistuntemusta ja tietoa vallitsevasta kulttuurista. Asiantuntijat korostavat myös, että stand up -koomikolta vaaditaan tietynlaista immuuniteettia niin kutsutun normaalin maailman mielipiteille (Toikka & Vento 2000, 14, 16).

Stand up -komiikan peruspilareita ovat *setup* ja *punchline*. Setup on kerrottavan tarinan eli *jutun* pohjustus, jonka tehtävä on mahdollisimman tehokkaasti ja yksinkertaisesti saada katsoja muodostamaan mielikuva jostakin tilanteesta, ajasta tai paikasta niin, että myös koomikon asenne ja näkökulma tulevat ilmi. Punchline on puolestaan jutun kärki, rytmisen merkin yleisölle, että nyt on aika nauraa. (Toikka & Vento 2000,

31-33.) Esityksessään Veli-Matti Puumala kertoi jännittävänsä esiintymistä ja siitä kuinka hänellä on huonoja kokemuksia jännittämisestä. Hän kertoi ensimmäisestä stand up -keikastaan, jota ennen häntä jännitti valtavasti, minkä vuoksi hän soitti hädissään silloiselle tyttöystävälleen. Puumala kertoi tyttöystävänsä lohduttaneen häntä sanoen: ”Jos sulla meinaa mennä pupu pöksyyn, niin mieti vaikka sitä, kun oltiin ekaa kertaa *silleen* (sängyssä). *Jännittihän sua silloinkin ja sehän meni tosi hyvin.*” Tähän Puumala kertoi vastanneensa, että omien muistikuviansa perusteella kyseinen tapahtuma ei todellakaan sujunut hyvin sekä miettineensä, miten tämä nyt liittyy stand up -komiikkaan mitenkään. Tämä kokonaisuus toimii setupina, joka valmistaa yleisöä jutun loppuhuipennukseen eli punchlineen, joka tässä oli Puumalan tyttöystävän vastaus ”*Joo joo, miehän nauroin koko ajan!*”

5.2 Stand up -komiikka maailmalla ja Suomessa

Stand up -komiikka on syntynyt usean eri kulttuurin viihdyttämisperinteen tuloksena: antiikin kulttuureissa teatteriperinteeseen kuului koomisia osuuksia, keskiajalla juutalaisissa perhejuhlissa vieraita viihdytti muiden kustannuksella *badhan* ja 1600-luvulla alkaneen varieteeteatterin esitysten väliajalla yleisöä viihdytti vitsejä kertova juontaja. Varieteeperinne rantautui myöhemmin Amerikkaan, ja erinäisten vaiheiden kautta ajan saatossa syntyi nykyaikainen stand up -koomikko, joka nimensä mukaisesti viihdyttää yleisöä seisten lavalla yksin. (Wickström 2005, 18-20; Toikka & Vento 2000, 12, 76.)

Myös suomalaiseen esityksperinteeseen sisältyy stand up -komiikan kaltaisia ilmiöitä, joista varhaisimpia ovat 1940-luvulta 1960-luvun puoliväliin asti toimineet revyyteatterit Punainen Mylly ja Iloinen Teatteri. Varsinainen stand up -komiikka alkoi tulla tunnetuksi Suomessa 1990-luvulla, kun Stan Saanila esitti Helsingin Vanhalla ylioppilastalolla ohjelmanumeron, joka käsitteli muun muassa kynsien pureskelemista (Wickström 2005, 25). Tämän seurauksena alettiin järjestää stand up -klubeja eri puolilla Suomea ja Teatterikorkeakoulu alkoi järjestää stand up -komiikkaa käsitteleviä kursseja (Toikka & Vento 2000, 108-112).

Stand up -komiikan suosio Suomessa on kasvanut valtavasti ja suomalaiset stand up -koomikot järjestävät maanlaajuisia kiertueita, joissa esitykset ovat loppuunmyytyjä; 10-vuotisen uransa kunniaksi koomikko Sami Hedberg aikoo tehdä 365 stand up -keikkaa vuoden 2015 aikana (the365.fi), ja vuonna 2014 Ismo Leikola voitti yhdysvaltalaisen stand up -klubi Laugh Factoryn järjestämän Funniest Person In The World -kilpailun (Laugh Factory, 2015). Vuonna 2015 Suomessa on kymmeniä One Star Groupin kaltaisia yrityksiä, joiden toimialaa ovat juuri stand up -komiikoiden välitys erilaisiin tapahtumiin ja tilaisuuksiin sekä heidän edustamisensa.

5.3 Kuurojen ja kuulevien huumori

Viittomakieliset kuurot jakavat samanlaisia kulttuurisia arvoja ja taustoja kuin muutkin suomalaiset. Viittomakielisiä voidaan myös tarkastella sosiokulttuurisena vähemmistöryhmänä Suomessa, jotka jakavat yhteisen kielen, historian sekä kulttuurin. Nämä kulttuuriset piirteet ja ominaisuudet voivat olla samankaltaisia eri maissa viittomakielisten ryhmien keskuudessa. Näin ollen Suomessa elävä viittomakielinen saattaa identifioitua vahvemmin kuurojen maailmanlaajuiseen yhteisöön kuin kuuleviin maamihiinsä. (Jokinen 2000, 79-85.)

Suvi Seppänen ja Mikko Äärynen (2000, 15) kertovat työssään kuurojen huumorin nojautuvan vahvasti visuaalisuuteen sekä kuurojen kulttuurille tyypillisiä huumorin aiheita olevan muiden muassa kuurot kuulevien maailmassa, kuurojen aseman kohentaminen sekä tulkkipalvelu (mt., 10). Sisäkorvaistutteen yleistyminen näkyy myös kuurojen huumorissa: vitsit voivat kertoa kuurosta avioparista, joiden päät ovat ihonalaisten magneettien takia kiinnittyneet toisiinsa tai nuoresta parista, joiden suuteleminen ei onnistu toisiaan hylkivien magneettien takia (Mager 2015; Sutton-Spence & Napoli 2012, 314). Edellä kuvatut vitsit perustuvat kuurojen yhteisön jaettuun huumoriin, jossa leikitellään stereotyyppiöillä ja käsitellään yhteisölle ominaisia kulttuurisia erityispiirteitä.

Mielestämme viittomakieleen liittyvä mainittavan arvoinen kulttuurinen erityispiirre on kielen visuaalisuus, jota voidaan käyttää myös komiikan tehosteena. Vastaavasti puhuttujen kielten kulttuureissa huumorin sekä komiikan perustana voivat olla sanaleikit ja muut verbaalisen huumorin keinot. Viittomakielisessä stand up -komiikkaesityksessä kielellistä huumoria voidaan ilmentää kielen visuaalisuuteen tukeutuen, muun muassa mimiikalla tai vahvalla fyysisellä eläytymisellä. Myös Veli-Matti Puumala käyttää esityksissään kielellistä huumoria, joka on tavallista suomenkielisessä stand up -komiikassa. Kielellisen huumorin kääntäminen on kuitenkin haastavaa ja toisinaan lähes mahdotonta. Tästä mainittakoon HELsign -tapahtumassakin kuultu *juttu*, jossa Puumala leikittelee tornionjokilaaksolaisella murteellaan. Puumalan koomikon hahmossa on vahvana piirteenä hänen erilaisuutensa, joka ilmenee muun muassa hänen käyttämässään kielessä. (Malmberg 2006, 9-10, 18-19.)

6 PRODUKTION TYÖVAIHEIDEN KUVAUS

6.1 Tulkin valinta

Tehtävänäimme opinnäytetyön produktion alkuvaiheessa oli etsiä toimeksiantoon soveltuva tulkki. Mikäli tulkkaus tilataan yksityiseen tilaisuuteen, on tulkkauksen järjestämisestä vastuussa tapahtuman järjestäjä. Tapahtuman järjestäjän on viisasta tiedustella tulkkausta tuottavien yritysten tarjouksia taloudellisesta näkökulmasta. Valintaprosessin aikana meille kävi ilmi, että myös tulkkauksen laatuun vaikuttavia tekijöitä on syytä selvittää kilpailutettavilta yrityksiltä. Tämän voi toteuttaa niin, että tilaava taho selvittää ensimmäisen yhteydenoton aikana tulkkausalan yrityksen tai yrittäjän stand up -komiikan tulkkaukseen liittyvää aikaisempaa kokemusta ja osaamista.

Pyysimme tarjouksia sähköpostitse myös muista alan yrityksistä, joilla tiesimme olevan kokemusta esittävän taiteen tulkkauksesta. Tästä huolimatta saimme melko niu-

kasti tarjouksia tehtävään sopivista tulkeista. Aikataulullisista syistä ehdimme olla yhteydessä neljään eri tulkkausalan yritykseen, joista kaikki ilmaisivat olleensa kiinnostuneita tilauksesta. Yhtenäistä kaikille tarjouksen tehneille yrityksille oli se, että niistä tarjottiin vain yhtä henkilöä tulkkamaan toimeksianto. Tästä päättelemme, että toimeksiannon vaativuustaso on ylittänyt tulkkausyritysten henkilöstön kiinnostuksen ja kapasiteetin.

Tarjouspyyntöömme reagoineista yrityksistä saimme tarjoukset, joiden perusteella tulkkiksi valikoitui Karoliina Franck. Hänellä on aikaisempaa kokemusta suomalaisen stand up -komiikan tulkkauksesta, minkä lisäksi hän on noin seitsemän vuoden uralaan tulkkannut esittävää taidetta ja omaa vahvan ilmaisutaidollisen taustan muun muassa teatteri- ja näyttelijäkokemuksensa ansiosta. (Franck 2015, henkilökohtainen tiedonanto 4.3.2015; IMDb 2015; Mireal 2015.) Ennen tulkin valintaa olimme olleet seuraamassa viittomakielelle tulkattua stand up -komiikkaa Apollo Live Clubissa syksyllä 2014. Tämä vaikutti myös Franckin valikoitumiseen tulkkauksen tekijäksi, sillä tiesimme hänen suoriutuvan tehtävästä moitteettomasti. Päätökseemme vaikutti Franckin edustaman yrityksen kohtuullinen tarjous tulkkauspalvelun hinnasta. Saamamme tarjouspyynnöt eri yrityksistä olivat hyvin vaihtelevia hinnoiltaan. Tästä päätelimme, ettei stand up -komiikan tulkkaukseen ole tällä hetkellä tavanomainen tilaus tulkkausalan yrityksille.

6.2 Tulkkauksetapahtuman valmistelu

Tulkkaukseen valmistautuminen on oleellinen osa tulkin työtä. Koimme työmme kannalta tärkeäksi, että koomikko ja tulkki tapaavat toisensa ja valmistautuvat yhdessä huolellisesti ennen esitystä. Olimme läsnä tässä tapaamisessa, jotta pystyimme havainnoimaan ja myöhemmin analysoimaan yhteistyön toteutumista. Tästä syystä tapaaminen äänitettiin. Tapaamisessa tulkki antoi neuvoja tulevasta tulkkauksetapahtumasta sekä yleistä tietoa koomikolle tulkin käyttöön liittyen. Itse stand up -materiaalia ei tässä tapaamisessa vielä käsitelty lainkaan.

Tapaamisen aikana heräsi keskustelua muun muassa siitä, miten koomikon tulisi huomioida tulkin läsnäolo lavalla. Tulkki koki tämän oleelliseksi ja hän kehotti koomikkoa hyödyntämään tulkin läsnäolosta syntyvää tilannekomiikkaa, mutta sellaisella tavalla, joka ei olisi loukkaavaa viittomakieltä tai kuuroja kohtaan. Keskustelusta kävi ilmi, että stand up -komiikka nojautuu vahvasti eläytymiseen ja toisinaan myös mimiikkaan, joten yleisön kannalta ihanteellisinta olisi seurata mimiikkaan perustuvat jutut suoraan esiintyjää seuraamalla. Simultaanitulkkauksessa lähde- ja kohdekielen välille syntyy aina pienehkö viive, joten tulkki neuvoi koomikkoa antamaan aikaa pohjustavan tarinan tulkkamiseen. Tämän jälkeen tulkki voisi antaa tilan ja huomion kokonaan esiintyjälle. Tästä mainittakoon Veli-Matti Puumalan esityksestä kohta, jossa Puumala eläytyi hyvin miimisesti ja elävästi pienen lapsen rooliin: ”*Äiti, osta karkkia. Ei osteta.*” ”*Äiti, osta karkkia.*” ”*En osta, ei ole karkkipäivä nyt.*”, sanoi koomikko eläytyen vuorotellen pienen karkkia tahtovan lapsen ja tämän kieltävän äidin rooleihin. Hän loi vaativan katseen tulkin suuntaan, johon tulkki hieman huvittuneena vastasi katseellaan. Tämän jälkeen koomikko jatkoi huutaen: ”*ÄITI! OSTA KARKKIAAAAAA!*” Tulkki tulkkasi yli 10 sekunnin mittaista huutoa, jota koomikko käsielein kannusti jatkamaan. Yleisö revähti nauruun.

Tapaamisessa tulkki ja koomikko sopivat, että esiintyjä lähettäisi tulkkille tallenteen aiemmasta esityksestään, ja tämän perusteella tulkki pystyi valmistautumaan huolella tulevaan toimeksiantoon sekä valikoimaan ne *jutut*, joista on mahdollista tehdä toimivia viittomakielisiä käännöksiä. Noin viikkoa ennen esitystä tulkki ja koomikko olivat yhteydessä ja keskustelivat tuolloin jutuista, joiden tulkkaaminen viittomakielelle olisi vaivatonta ja toisaalta minkä juttujen tulkkaaminen olisi haastavaa sekä aikaa vievää. Keskustelun jälkeen tulkki ja koomikko tulivat siihen lopputulokseen, että tietyt (esimerkiksi vahvasti äänimaailmaa kuvailevat) jutut on syytä jättää esityksestä pois.

Tapaamisen aikana keskustelua virisi myös siitä, että tiettyjen normien puitteissa on korrektia nauraa tulkin läsnäolosta johtuville lieveilmiöille kuten esimerkiksi tahaton fyysinen kontakti esiintyjän ja tulkin välillä, mutta itse tulkista on asiatonta tehdä vitsin aihetta, puhumattakaan tulkin asiakasryhmistä (Franck 2015, henkilökohtainen tiedonanto). Havainnoitsijan roolissa koimme valmistautumisen kovin hedelmälliseksi. Keskustelu oli vapaamuotoista, mutta antoi paljon arvokasta tietoa erityisesti esiintyjälle tulkin käytöstä.

6.3 Esiintyminen HELsign -tapahtumassa

“Hän yritti lähennellä minua!”

-Veli-Matti Puumala HELsign -tapahtumassa helmikuussa 2015; kommentti, kun hänen kätensä osui tulkin käteen kesken tulkkauksen.

Opinnäytetyömme produktiivinen osuus, suomalaiselle viittomakielelle tulkattu stand up -komiikkaesitys esitettiin HELsign-tapahtumassa kulttuurikeskus Stoassa 7.2.2015. Tapahtumassa tuotiin viittomakielistä kulttuuria ja taidetta esille esimerkiksi Teatteri Totin järjestämässä viittomakielisessä ilmaisutyöpajassa, Kimurantti-musiikkiryhmän musiikkia ja viittomakieltä yhdistävissä esityksissä ja työpajoissa, Viittovat perheet ry:n satuhetkissä sekä kuuron rap-artisti Signmarkin esityksessä. (Stoa 2015.) HELsign oli osa Vetovoimaa kulttuurikeskuksiin -hanketta, joka on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama (Eskola 2014, 6), ja sen tavoitteena on *“tarjota kaikille kulttuurilaitoksille konkreettista tietoa ei-kävijöiden osallistamisesta sekä tuottaa pilotoinnin, erilaisten kokeilujen ja tutkimuksen kautta tietoa toimivista osallistamistoimenpiteistä ja ei-kävijöiden aktivoinnista”* (karayttajakaveri.com 2015).

Tapahtumaa järjestämässä oli Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijoita kulttuurituotannon sekä viittomakielentulkin koulutusohjelmista (Humak 2015). Toukuussa 2015 valmistuu opinnäytetyö, jossa tutkitaan tapahtuman tulkkauksen koordinointia (Holopainen & Saviniemi 2015).

Tapahtumassa Veli-Matti Puumala esiintyi kuuron rap-artisti Signmarkin jälkeen, mikä oletettavasti vaikutti positiivisella tavalla yleisön määrään. Puumalan esitys kesti noin 15 minuuttia ja sen sisältö koostui hänen aikaisemmasta tuotannostaan valikoiduista jutuista. Tulkin kanssa yhdessä valmistautumisen perusteella Puumala valitsi tähän esitykseen ohjelmistostaan sellaisia juttuja, jotka eivät perustu pelkästään suomenkielisiin sanaleikkeihin tai äänimaailman ilmiöihin.

Esityksen aikana tulkin ja koomikon kädet osuivat toisiinsa ja molemmat osapuolet hämmentyivät tästä hieman. Koomikko tarrasi heti yllättävään tilanteeseen kiinni ja käänsi tapahtuneen luontevaksi osaksi esitystään sanomalla “Hän yritti lähennellä minua” ja osoittamalla tulkkia. Mielestämme tämä oli oivallinen esimerkki tilannekoomiikasta, joka aiheutuu tulkin läsnäolosta ja jonka tarkoituksena ei ole loukata ketään tilanteessa läsnä olevaa. Tapahtumassa tekemiemme havaintojen perusteella jo pelkkä vahingossa tapahtunut kontakti nauratti niin kuuroa kuin kuulevaa yleisöä, ja myös koomikon kommentti herätti hilpeyttä.

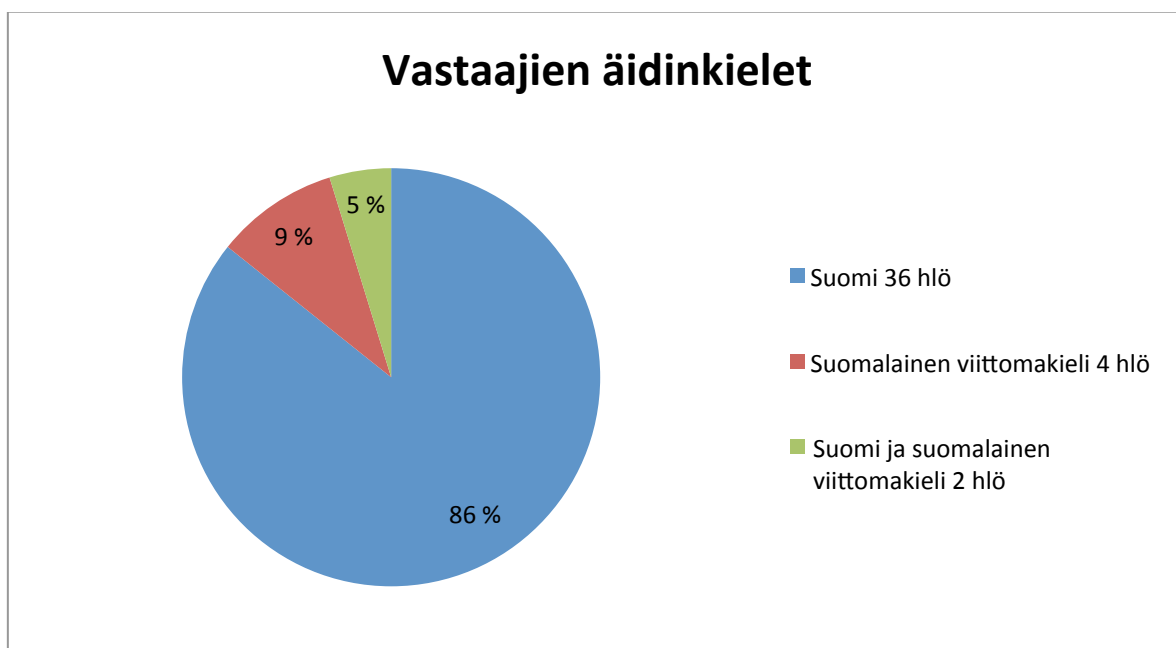
Kuva 1. Koomikko ja tulkki lavalla.

Valmistautumista varten järjestetyssä tapaamisessa tulkki neuvoi koomikkoa antamaan aikaa miimisten osuuksien pohjustusten tulkkaamiselle, jotta tulkkausta seuraava yleisö voisi seurata miimiset osuudet suoraan esiintyjää katsomalla. Näin ei kuitenkaan päässyt käymään, vaan esiintyjä otti miimiset elementit osaksi esitystään ennen kuin tulkki ehti tulkata niihin liittyvän pohjustusosuuden. Tällöin tulkin oli sisällytettävä myös miimiset osat tulkkeeseensa. Tästä havainnollistavana esimerkkinä toimi kohta, jossa koomikko kertoi läimäyttäneensä keskustelukumppaniaan kasvoihin ja lähteneensä kävelemään. Tulkin oli otettava koomikon rooli mukaan tulkkeeseensa ja “näyteltävä” samat asiat uudelleen.

7 TULOKSET

7.1 Palautekyselyn tulokset

Järjestämäämme tulkkausta koskevaan kyselyyn vastasi yhteensä 42 henkilöä. Tämän lisäksi saimme yhden viitotun tarkennuksen tapahtumassa heti esityksen jälkeen sekä kaksi viitottua analyysiä Humanistisen ammattikorkeakoulun viittomakielen lehtoreilta. Palautettujen kyselylomakkeiden määrä oli verrattain hyvä, sillä itse HELsign -tapahtumaa koskevaan palautekyselyyn vastasi yhteensä 50 henkilöä (Lindholm 2015). Edellä mainittua palautetta kerättiin koko tapahtuman ajan, joten otoksemme on siihen verrattuna melko kattava. Tässä osioissa tarkastellaan vastaajien kokemuksia huumorin välittymisestä ja tulkkauksen toteutumisesta HELsign -tapahtumassa.

Kaavio 1. Vastaajien äidinkielet.

Kyselyyn vastanneista valtaosa, 36 henkilöä, ilmoitti äidinkielekseen suomen kielen ja tulkkauksen heille tarpeettomaksi. Tästä päättelimme tulosten sekä omien havaintojemme perusteella, että paikalla oli paljon äidinkieleltään suomenkielisiä henkilöitä, muun muassa tulkkausalan opiskelijoita, joita suomenkielinen stand up -komiikka kiinnostaa. Uskomme myös, että kyselyn yhteydessä toteutettu arvonta vaikutti äidinkieleltään suomenkielisten vastaajien kiinnostukseen. Tästä voi tehdä johtopäätöksen, että stand up -komiikka on vielä vahvasti kulttuurisidonnaista. Tapahtuma oli myös suunnattu koko perheelle. Tämän valossa on mahdollista, että osa äidinkieleltään suomenkielisistä vastaajista on monikielisistä perheistä, joissa käytetään myös viittomakieltä.

Vastaajista neljä henkilöä ilmoitti äidinkielekseen suomalaisen viittomakielen ja kaksi henkilöä sekä suomen että suomalaisen viittomakielen. Kaikki viittomakielen äidinkielekseen ilmoittaneet ilmoittivat myös tulkkauksen heille tarpeelliseksi. Suomen kielen ja suomalaisen viittomakielen äidinkielikseen ilmoittaneista 50 % eli yksi henkilö ilmoitti seuranneensa tulkkausta ja 50 % ei seurannut tulkkausta.

Suomen kielen äidinkielekseen ilmoittaneista 34 henkilöä vastasi seuranneensa tulkkausta. Yksi vastaajista vastasi ”En seurannut” ja yksi ei ollut vastannut kysymykseen mitään. Tämä kertoo myös kuulevan yleisön kiinnostuksesta viittomakielelle tulkkausta kohtaan. Toisaalta tapahtumassa oli paikalla useita tulkkiopiskelijoita, jotka mitä luultavimmin olivat kiinnostuneita tulkkauksesta.

Äidinkielekseen suomen kielen ilmoittaneista 89 % eli 32 henkilöä vastasi ”Kyllä” kysymykseen ”Välittykö huumori mielestäsi tulkkauksen kautta?”. Huumorin välittymiseen vaikuttavia tekijöitä koskevaan avoimeen kysymykseen annettiin vastauksia tulkin kielitaidosta ja viiveestä, jotka kertovat äidinkieleltään suomenkielisen vastaajajoukon viittomakielen taidosta. Osassa vastauksia kuitenkin tuotiin ilmi, että vastaaja ei osaa viittomakieltä. Tästä voimme päätellä, että yleisön omien havaintojen perusteella huumori on välittynyt niin kuuroille kuin kuulevillekin, jos kaikkia yleisössä on naurattanut.

Paikalla oli kuitenkin havaintojemme perusteella runsaasti viittomakielisiä henkilöitä, vaikka valtaosa kyselyyn vastanneista olikin suomenkielisiä. Äidinkieleltään suomen-

kieliset olivat viittomakielisiä innokkaampia vastaamaan ja tästä päättelimme, että kyselyn käytännön toteutus oli suomenkieliselle yleisölle helpommin lähestyttävä kuin viittomakielisille. Havaintojemme perusteella vastauslomakkeita haettiin enemmän kuin palautettiin. Jäimme pohtimaan, vaikuttiko tämä viittomakielisen yleisön niukaan edustukseen kyselyn vastauksissa. Pidämme myös mahdollisena, että yhteen vastauslomakkeeseen on vastannut yhdessä useampi henkilö.

50 % (kolme henkilöä) niistä, jotka olivat ilmoittaneet äidinkielekseen suomen ja tulkkauksen heille tarpeelliseksi ilmaisivat myös kuulleensa esityksen eli eivät olleet pelkän tulkkauksen varassa. Näistä kaksi henkilöä vastasi huumorin välittymistä tulkkauksen kautta koskevaan kysymykseen ”Kyllä”, ja perustelivat sitä seuraavasti:

”Kuulin myös koomikon puheen, mutta tulkkaus toi showhun hauskaa draamaa ja oli mielenkiintoista huomata, että koomikon käsillä puhuminen muistutti välillä viittomakieltä.”

”Tulkin pitää tietää sisältö etukäteen, jotta voi valita viittomat oikein. Myös tulkin olemus on tärkeä.”

Jälkimmäinen vastaajista oli ilmoittanut tulkkauksen hänelle tarpeelliseksi, mutta lisännyt lomakkeeseen ”mutta ei ymmärtämisen takia”.

Yksi vastaajista koki, ettei huumori välittynyt tulkkauksen kautta. Perusteluiksi hän mainitsi *”...olen tulkkiopiskelija ja viittomakielen taitoni ovat vielä sen verran alussa, että viitottu käännös menee hieman ‘ohi’.”*

Näistä vastauksista voi päätellä, että todellisuudessa tulkkaus ei ollut näille vastaajille tarpeellinen siinä mielessä, että viestin välittyminen oli tulkkauksesta riippuvaista. Työn kannalta oli tarkoituksenmukaista, että lomakkeessa oli kaksi tulkkausta koskevaa kysymystä, ”Oliko viittomakielelle tulkkaus sinulle tarpeellinen?” ja ”Seurasitko tulkkausta?” (Liite 1), jotta esimerkiksi kuulevat viittomakieliset sekä viittomakieltä taitavat henkilöt voisivat antaa työmme näkökulmasta relevantteja vastauksia. Päättelimme, että koska nämä vastaajat olivat ilmaisseet olevansa tulkkiopiskelijoita, kysymyksen asettelussa sana ”tarpeellisuus” oli jokseenkin monitulkintainen termi ja

vastaukset sen mukaisia. Jäimme pohtimaan, miksi kyseiset ei-viittomakieliset henkilöt olivat vastanneet tarpeellisuutta koskevaan kysymykseen myöntävästi. Tämä voi johtua muun muassa siitä, että esimerkiksi ottamamme tulkkiohjelija on kokenut tulkkauspalvelun tarpeelliseksi kielitaidon kehittämisen kannalta. Kysymyksellä ”Oliko viittomakielelle tulkkaus sinulle tarpeellinen?” haimme kuitenkin ”Kyllä”-vastausta tulkkauspalveluiden käyttäjiltä. Kysymys olisi vaatinut tarkennusta esimerkiksi lisäkysymyksellä ”Oletko tulkkauspalvelun käyttäjä?”. Tällöin olisimme pystyneet erottelemaan selkeämmin, miksi tulkkaus oli koettu tarpeelliseksi.

Kaavio 2. Äidinkieleltään suomenkielisten kokemus huumorin välittämisestä tulkkauksen kautta.

Kysymyksen ”Välittyikö huumori mielestäsi tulkkauksen kautta?” vastasi yhteensä 36 äidinkieleltään suomenkielistä, joista 81 % eli 29 henkilöä oli sitä mieltä, että huumori välittyi tulkkauksen avulla onnistuneesti. Seitsemän vastanneista eli 19 % ei ottanut kantaa huumorin välittämiseen. Vastanneiden avoimissa vastauksissa, joissa selvitettiin tulkkauksen onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä, on mainittu tulkki ja hänen osaamisensa. Vastauksista nousivat esiin vahvasti tulkin eläytyminen, heittäytyminen ja ilmaisutaito. Lisäksi vastaajat korostivat tärkeänä tekijänä tulkin valmistautumista

toimeksiantoon ja hänen viittomakielen taitoaan. Myös tulkin ja koomikon yhteistyö sekä vuorovaikutus lavalla nousivat esiin vastauksissa.

Kaavio 3. Äidinkieleltään viittomakielisten kokemus huumorin välittymisestä tulkkauksen kautta. Vastausvaihtoehto ”Osittain” on vastaajan itse kyselylomakkeeseen lisäämä vaihtoehto.

Kysymykseen ”Välittyikö huumori mielestäsi tulkkauksen kautta?” vastasi yhteensä kuusi äidinkieleltään viittomakielistä henkilöä. Näistä 83 % eli viisi henkilöä vastasi kysymykseen ”Kyllä” ja 17 % eli 1 henkilö vastasi ”Osittain”, joka oli vastaajan itse lisäämä vaihtoehto. Avoimeen jatkokysymykseen ”Mitkä asiat mielestäsi vaikuttivat tulkkauksen toimivuuteen/huumorin välittymiseen?” annetuissa vastauksissa korostuivat etukäteisvalmistautuminen sekä esiintyjän tyylin tavoittaminen ja sen välittäminen. Myös tulkin kieli- ja esiintymistaidot koettiin merkittäviksi tekijöiksi.

Saamastamme palautteesta kävi ilmi, että onnistunut tulkkaus koettiin lähinnä tulkin ansioksi. Vastauksissa mainittiin valmistautumisen merkitys, mutta koomikon roolia valmistautumisen näkökulmasta ei juuri huomioitu. Tulkattuja esityksiä järjestettäessä onkin hyvä huomioida, että onnistunut valmistautuminen vaatii esiintyjän ja tulkin yhteistyötä ja vuorovaikutusta. Toimeksiantoon valmistautuminen on osa viittomakielen tulkin työnkuvaa (Suomen viittomakielen tulkit ry 2015a) ja kuuluu ammatillisesti eet-

tiseen toimintaan (Suomen viittomakielen tulkit ry 2015b). Vaikka toimeksiannon toisella osapuolella ei olekaan vastaavia velvoitteita, yhteistyöhön ja valmistautumiseen käytetyt resurssit mahdollistavat laadukkaan palvelun asiakkaalle.

7.2 Haastatteluiden antia

HELsign -tapahtumassa esiintyneen stand up -koomikko Veli-Matti Puumalan haastattelu toteutettiin puhelimitse 17.3.2015. HELsign -tapahtumassa toteutettu tulkkaus oli Puumalalle kokemuksena ensimmäinen laatuaan. Hän ei ole aikaisemmin esiintyessään tai henkilökohtaisessa elämässään ollut tulkattavana. Viittomakielinen yhteisö yleisönä on ollut Puumalalle melko tuntematon. Puumala kertookin haastattelussaan, kuinka viittomakieliset suomenkielisen stand up -komiikan kohdeyleisönä mietitytti häntä esityksen sisältöä valmistellessa. Puumalan pohdinta oli aiheellista, sillä huumorin välittyminen koomikolta yleisöön vaatii yhteneväistä huumorintajua. Susan D. Rutherford tarkastelee artikkelissaan amerikkalaisen kuurojen yhteisössä tunnettujen vitsien kulttuurisidonnaisuutta, mutta myös niiden välittymisen problematiikkaa kuuleville amerikkalaisille. Artikkelissa todetaan, että jo kieleen perustuvat, viittomakieleen sidonnaiset sanaleikit eivät käänny englanniksi tai muille puhutuille kielille. Tällöin vitsin ydin sekä *punch line* häviävät. Vitsit ja stand up -komiikassa käytettävät *jutut* kantavat myös usein syvällisempiä sisältöjä, joita voivat todella ymmärtää vain samalla tavalla kokevat, saman kulttuurin edustajat. (Rutherford 1989, 78-81.)

Edellä mainittuun problematiikan ratkaisuun koomikko Veli-Matti Puumala sai apua tulkilta, Karoliina Franckilta. Franck kertoi Puumalalle viittomakielen visuaalisuudesta, esimerkiksi äänimaailman kuvailun haastavuudesta. Puumalan ohjelmistossa oleva esitys sisältää juttuja, jotka kertovat esimerkiksi hänen eriskummallisesta, hiukan naisellisesta puheäänestään. Franck suositteli Puumalaa harkitsemaan kyseisen jutun poisjättöä, sillä sen tarkoituksenmukainen välittyminen tulkkauksen kautta olisi lähes mahdotonta saavuttaa. Kyseinen esimerkki on kokemuksemme mukaan melko yleinen ja saa paljon huomiota kuulevilta: voiko äänimaailman ulkopuolella elävä henkilö tai yhteisö olla siitä kiinnostunut, saati kokea sen hauskaksi? Edellä mainittu kysymys on yksinkertaistettu ja perustuu yleiseen intuitioon. Huomionarvoista Franckin anta-

massa äänimaailman kuvailuun liittyvässä neuvossa on, että se sai Puumalan miettimään muita kuulevien maailmaan perustuvia juttujaan, joihin kuuron yleisön reaktio tulisi jäämään verrattain vähäiseksi. Asian tarkastelun johdosta Puumala jäi pohtimaan kuurojen ja kuulevien muita kulttuurisia eroja, kuten ovatko esimerkiksi musiikkialan julkisuuden henkilöt tunnettuja myös kuurojen yhteisölle.

Kaiken kaikkiaan sekä Puumala että Franck luonnehtivat tapahtumassa saamansa kokemuksen hyvin opettavaiseksi ja antoisaksi, mutta toisaalta myös perin haastavaksi. Haastavuutta toimeksiantoon toi Puumalan mukaan yleisöstä välittyvä epävarmuus. Erityisesti Veli-Matti Puumala arvosti Karoliina Franckin antamia neuvoja tulkin käyttöön ja varsinkin tulkatun tilanteen sujuvoittamiseen liittyviä ohjeita. Puumala koki Franckin toiminnan kokonaisuudessaan hyvin ammattimaiseksi ja hänelle helposti lähestyttäväksi.

7.3 Kohti parempaa yhteistyötä

Niin tulkki, koomikko kuin yleisökin olivat sitä mieltä, että tulkattua stand up -komiikkaa tarvitaan lisää. Haastattelujen yhteydessä saimme kehitysehdotuksia tulkatun stand up -komiikan järjestämiseen liittyen ja tulevaisuutta ajatellen. Erityisesti tulkin haastattelussa korostui moniammatillinen yhteistyö ja tiedon jakaminen; esimerkiksi tulkit voisivat kertoa stand up -tapahtuman järjestäjille, miten ja missä mainostaa tilaisuutta, jotta tieto kulkeutuisi tehokkaasti viittomakieliselle yhteisölle. Tulkkauksen seuraajille voitaisiin myös varata tietty määrä lippuja, joita markkinoitaisiin etukäteen juuri viittomakieliselle kohdeyleisölle.

Eri alojen ammattilaisten olisi tärkeää jakaa tietoa toisilleen avoimesti, myös itseltään selviltä tuntuvista asioista, jotta toiminta olisi mahdollisimman asiakaslähtöistä. Haastatteluissa syntyi idea konsultoida viittomakielistä yleisöä sekä viittomakielisiä esiintymisalalan osaajia esimerkiksi niin sanotuissa ”testi-illoissa”, joissa koomikko ja tulkki voisivat yhdessä hioa esitystä ja sen tulkkausta. Tiedonjakamisen lisäksi sekä tulkki että koomikko kokivat tärkeäksi yhteistyön jatkuvuuden, joka vaikuttaisi myön-

teisesti tulkkauksen laatuun. Jatkuvuus yhteistyössä antaisi tulkille mahdollisuuden valmistautua toimeksiantoon entistä paremmin, sillä hänellä olisi tarkempaa tietoa esityksen sisällöstä. Tätäkin merkittävämpää on kuitenkin se, että tulkki olisi tietoinen koomikon tavasta esiintyä, hänen puheen ja kielen käyttötavoistaan sekä hänen ajatuksen kulusta.

8 POHDINTA

8.1 Menetelmien arviointia

Valitsimme kyselylomakkeen jakamisen paperisena, sillä stand up -esitys oli tapahtuman viimeinen ohjelmanumero eikä aikaa olisi ollut palautteen keräämiseen sähköisesti, kuten koko tapahtuman palautteen keruun kanssa toimittiin (Holopainen & Saviniemi 2015). Jaoimme palautelomakkeen heti esityksen jälkeen. Lomakkeen jakaminen ennen esitystä olisi todennäköisesti mahdollistanut monipuolisemman palautteen. Tällöin yleisöllä olisi ollut enemmän aikaa lukea kysymykset läpi ja katsoa esitystä niiden valossa.

Kyselyyn toivoimme vastauksia erityisesti äidinkieleltään viittomakielisiltä, ja olimme lomakkeessa ilmaisseet mahdollisuuden vastata myös suomalaisella viittomakielellä vastaajan niin halutessa. Jälkikäteen ajateltuna kyselyn olisi voinut toteuttaa myös kokonaan viittomakielellä, jotta se olisi houkutelut useampia viittomakielisiä vastaajia. Vastaajista vain kaksi ilmoitti äidinkielekseen sekä suomen että suomalaisen viittomakielen. Tämän huomattuamme pohdimme, olisiko kohtaan "Vastaajan äidinkieli" pitänyt lisätä tarkennukseksi mahdollisuus valita useampi vaihtoehto. Toisaalta paperiseen lomakkeeseen on helpompi tehdä ylimääräisiä merkintöjä verrattuna sähköiseen lomakkeeseen, johon voidaan jo kyselyä tehdessä määrittää mahdollisuus valita vain yksi annetuista vaihtoehdoista.

Kyselyn toteuttaminen kokonaan viittomakielellä paperisen lomakkeen ohella osoitautui tämän työn puitteissa liikaa resursseja vaativaksi. Puumalan esitys oli tapahtuman viimeinen ohjelmanumero, jonka jälkeen kulttuurikeskus Stoa sulkeutui. Tästä johtuen palautteen keräämisen tuli tapahtua nopeasti ja vastaajien näkökulmasta vaivattomasti. Viitotun palautteen kerääminen olisi vaatinut enemmän aikaa kuin paperisen lomakkeen täyttäminen, eikä tähän ollut mahdollisuuksia aikataulullisista syistä. Ennen lomakkeiden jakoa sekä sen aikana yleisölle kuitenkin mainittiin mahdollisuudesta viittoa vastaus tallenteelle, mutta hyvin harva kiinnostui tästä vaihtoehdosta. Yksi vastaajista viittoi vastauksensa itse tapahtumassa ja toinen vastaajista pyysi mahdollisuutta tavata myöhemmin ja keskustella tapahtumasta lisää. Monipuolisemman viitotun palautteen saamiseksi olisi tarvittu esimerkiksi verkossa toteutettava kysely, johon olisi liitetty mahdollisuus vastata viittoen. Esiintymispaikalla tapahtuvaa viitotun palautteen keräämistä varten olisi tarvittu paljon aikaa sekä teknistä laitteistoa, kuten kameroita, jalustoja ja tallennusvälineitä sekä apuvoimia näiden käyttämiseen, eikä resursseja tähän ollut.

Strukturoidut teemahaastattelut koimme hyväksi ja onnistuneeksi tiedonkeruumenetelmäksi. Koimme keskustelut molempien haastateltavien kanssa onnistuneiksi ja ymmärtääksemme haastateltavat pystyivät jakamaan ajatuksiaan vapautuneesti ja avoimesti. Haastattelutilanne palveli myös verkostoitumistamme työelämään toimiesamme eri työalojen edustajien kanssa.

8.2 Työn arviointia

“Kiitos vielä tulkille! Aika hankala pysyä tällaisen moottoriturvan perässä, siinä käsi käy!”

-Veli-Matti Puumala HELsign -tapahtumassa helmikuussa 2015

Sekä yleisöpalautteen että oman kokemuksemme perusteella opinnäytetyömme toiminnallinen osuus oli onnistunut. Yleisöpalautteesta kumpusi selkeästi tarve ja kiinnostus tulkattua stand up -komiikkaa kohtaan. Tapahtumassa esiintynyt koomikko sai

arvokasta kokemusta ja tietoa tulkatun esityksen järjestämisestä sekä viittomakielisistä yleisönä ja kulttuuriryhmänä. Myös esityksen tulkannut tulkki sai lisää työkokemusta stand up -komiikan tulkkauksesta. Tulkin käyttö oli uusi kokemus koomikolle, ja kenties osaksi tästä syystä tulkin ja koomikon ajatukset tulkkaustilanteen sujuvuudesta olivat jokseenkin eriävät. Tulkki koki, ettei vuorovaikutus toiminut esityksen aikana niin hyvin kuin se olisi valmistautumisen perusteella voinut (Franck, henkilökohtainen tiedonanto 4.3.2015). Tähän saattaa osaltaan vaikuttaa se, että esitys jännitti koomikkoa tavanomaista enemmän (Puumala, henkilökohtainen tiedonanto 17.3.2015).

Huumoriin kätkeytyy ivaa ja arvostelua, ja oman kulttuurin ilmiöiden tarkastelu totutusta poikkeavasta näkökulmasta naurattaa (Toikka & Vento 2000, 72, 74). Havaintojemme perusteella stand up -komiikka on oivallinen väline kulttuurien väliseen kohtaamiseen. Koomikko käsittelee edustamaansa kulttuuria huumorin keinoin, jolloin eri kulttuurin edustajat saavat erilaisen näkökulman käsiteltävään kulttuuriin. Yleisöpalautteessa mainittiin huumorin välittymiseen liittyen ”Kuurot saisivat tuntea, millaista on olla kuuleva”. Vastaavasti viittomakieleltä suomeksi tulkatun esityksen kautta kuulevan yleisön olisi mahdollista päästä tutustumaan kuurojen kulttuuriin huumorin kautta.

Viittomakielten seminaarissa 12.2.2015 Gavin Lilley kertoi stand up -esityksessään brittiläisen ja suomalaisen viittomakielten eroista ja niistä johtuvista väärinymmärryksistä, jolloin kuuleva yleisö pääsi tutustumaan viittomakieliseen kulttuuriin ja siitä kumpuaviin komiikan aiheisiin. Saamamme palautteen ja omien kokemustemme perusteella tulkattua stand up -komiikkaa tarvitaan lisää niin suomesta viittomakielelle tulkattuna kuin myös päinvastoin. Työmme perusteella jatkotutkimusta voisikin tehdä kartoittamalla kuuron ja kuulevan yleisön samoin kuin esiintyjän ja tulkin ajatuksia viittomakielisestä, puheelle tulkatusta stand up -komiikkaesityksestä.

Mielestämme saimme onnistuneesti vastauksia asettamillemme tutkimuskysymyksillemme. Tulkin ja koomikon kokemuksista saimme näkökulmia siihen, mitä onnistunut tulkkaus vaatii ammattilaisten yhteistyön näkökulmasta. Myös yleisöpalautteen perusteella toimiva yhteistyö on merkittävä tekijä onnistuneessa tulkkauksessa. Tilanteen eri osapuolten kokemusten kartoittaminen onnistui mielestämme tarkoituksenmukaisesti. Vaikka valtaosa kyselyyn vastanneista oli kuulevia ja suurempi viittoma-

kielisten määrä olisi ollut toivottavaa, on kaikki saamamme palaute arvokasta tietoa erityislaatuisen tilanteen tulkkauksesta ja sen onnistumisesta. Samoin kehitysehdotuksia vastaavia tilanteita varten saimme niin yleisöltä, tulkilta kuin koomikoltakin.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sandra 2012. Viittomakielen tulkki improvisaatioteatterin pyörteissä. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Apollo Live Club 2014. Stand Up. Viitattu 19.3.2015. <http://www.apolloliveclub.fi/helsinki/stand-up/>
- Café Cavalier 2014. Café Cavalierin estradikausi 2014. Viitattu 30.3.2015. <http://www.cafecavalier.com/estradilla2014.html>
- Cokely, Dennis 2000. Exploring Ethics. A Case for Revising the Code of Ethics. Viitattu 16.4.2015. http://www.online-conference.net/downloads/sdp_free/ethics_keynote.pdf
- Eskola, Marjo 2014. Kaverille kanssa. Uusien kävijöiden osallistaminen Käräyttäjäkaveri-pilotissa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Hakala, Juha T. 2004. Opinnäytetyöopas ammattikorkeakouluille. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hammar-Suutari, Sari 2011. Kulttuuria monikulttuurisesti. Teoksessa Pitkänen, Pirkko (toim.) Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vastapaino.
- Helsingin kaupunginteatteri 2015. Club act!one. Viitattu 19.3.2015. <http://www.hkt.fi/ohjelmisto/play.php?name=acti>
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. 13.-14. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Holopainen, Hanna & Saviniemi, Anni 2015. Tulkkaus HELsign -viittomakielisen kulttuurin tapahtumassa. Tulkkauksen koordinointi ennen tapahtumaa ja sen jälkeen. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2015a. Luovasti toimialojen rajapinnoilla. Veto-voimaa kulttuurikeskuksiin. Viitattu 14.4.2015. <http://www.humak.fi/kumppaneille/humakin-hankkeet/>
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2015b. Tulkkiopiskelijakin oppii tuottamaan Humakissa. Viitattu 29.3.2015. <http://www.humak.fi/uutiset/tulkkiopiskelija-tuotti-hesign-in/>
- Internet Movie Database 2015. Karoliina Franck. Biography. Viitattu 28.3.2015. http://www.imdb.com/name/nm1062263/bio?ref=nm_ov_bio_sm
- Isoherranen, Kaarina 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Vantaa: WSOY.
- Jokinen, Markku 2000. Kuurojen oma maailma – Kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Malm, Anja (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Pieksämäki: Finn Lectura, 79-101.
- Kela Terveysosasto 2013. Tulkkauspalvelua tuottava henkilöstö. Viitattu 17.2.2015. <http://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/01/Liite-5-KELA-Henkilostolomake.pdf>
- Kela 2015. Viitattu 17.2.2015. http://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut_hae-oikeutta-tulkkaukseen

- Komediakalenteri.fi 2015a. Veli-Matti Puumala. Viitattu 18.3.2015.
<http://www.komediakalenteri.fi/veli-matti-puumala>
- Komediakalenteri 2015b. Viitattu 18.3.2015. <http://www.komediakalenteri.fi/etusivu>
- Kulttuuria kaikille 2013. Oopperan Mikko Franck: Rajoja pitää ylittää. Viitattu 2.3.2015. <http://www.kulttuuriakaikille.fi/uutiset.php?aid=13341&k=13803&d=2013>
- Kulttuuria kaikille 2014. Teatteri Totti esittää: Viittomakielinen show-ilta 29.3. Viitattu 13.3.2015.
<http://www.kulttuuriakaikille.info/uutiset.php?aid=13874&k=12583&d=2014>
- Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010. Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 60 & Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 158. Helsinki.
- Kuurojen Liitto ry 2015. Viittomakielinen TV. Viitattu 30.3.2015.
<https://publisher.qbrick.com/Embed.aspx?mid=6D13896A>
- Käräyttäjäkaveri 2014. Käräyttäjäkaveri ja Vetovoima-hanke. Viitattu 9.3.2015.
<http://karayttajakaveri.com/karayttajakaveri-ja-vetovoima-hanke/>
- Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) 2007. Tapaustutkimuksen taito. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Laugh Factory 2015. The Ismo Leikola Channel. Viitattu 19.3.2015.
<http://www.laughfactory.com/IsmoLeikola>
- Lindholm, Arto 2015. Sähköpostiviesti koskien HELsign -tapahtuman palautetta.
- Mager, William 2015. Can deaf comedy be funny for everyone? Viitattu 14.4.2015.
<http://www.bbc.com/news/blogs-ouch-31603839>
- Malmberg, Mia 2006. Sukupuolten presentaatiot, huumori ja valta *Krisse*-televisiosarjassa. Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Mireal 2015. Henkilöstön esittely. Viitattu 30.3.2015. <http://www.mireal.fi/henkilosto/>
- Peltola, Taru 2007. Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) 2007. Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 111-129.
- Radio Rock 2015. Lauantain kuokkavieras. Laura Vähähyppä: Jaakko Saariluoman haastattelu. Kuultu 11.4.2015 klo 13.14.
- Riihiahho, Katja 2014. Visualize this - Kahden musiikkikappaleen käänös ja tulkinta kansainväliselle viittomiselle. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Salmi, Eeva & Laakso, Mikko 2005. Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Stoa 2015. HELsign. Viittomakielisen kulttuurin tapahtuma. Viitattu 11.3.2015.
http://www.stoa.fi/tapahtuma/5812907F0613C0FADEE3F48F719474B2/fi/HELsign_-_Viittomakielisen_kulttuurin_tapahtuma
- Suokas, Riku 2005. Se oli vain ajan kysymys. Tampere: Aamulehti.
- Suokas, Riku 2015. Riku. Viitattu 19.3.2015.
<http://www.rikusuokas.com/index.php/riku/>

- Suomen viittomakielen tulkit ry 2014. Historiaa. Viitattu 27.3.2015.
<http://www.tulkit.net/svt-ry/historiaa>
- Suomen viittomakielen tulkit ry 2015a. Ammatti. Viitattu 28.4.2015.
<http://www.tulkit.net/ammatti>
- Suomen viittomakielen tulkit ry 2015b. Viittomakielen tulkin ammattisäännöstö. Viitattu 28.4.2015. <http://www.tulkit.net/ammatti/viittomakielen-tulkin-ammattisaannosto>
- Sutton-Spence, Rachel & Napoli, Donna Jo 2012. Deaf jokes and sign language humor. Viitattu 14.4.2015.
<http://www.swarthmore.edu/SocSci/dnapoli1/lingarticles/deafjokesandsignlanguagehumor.pdf>
- Toikka, Markku & Vento, Maritta 2000. Ala naurattaa! Stand Up –komedian käsikirja. Teatterikoulun julkaisusarja nro 36. Helsinki: Like.
- Tuota niin Tuotanto Oy 2015. Maailman hauskin show kiertää ympäri Suomea! Viitattu 20.3.2015. <http://www.ismoleikola.com/uutiset/maailman-hauskin-show-kiertaa-ympari-suomea>
- Viittomakielinen kirjasto 2015. Kansainvälisen kuurojen viikon verkkobileet. Viitattu 30.3.2015. <http://www.cafecavalier.com/estradiilla2014.html>.
- Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Wickström, André 2005. Das Humoristische Manifest. Kirja stand up –komiikasta. Helsinki: WSOY. Suomentanut Viia Järvinen.
- W&T Comedy 2010. Total Comedy: Niko Kivelä. Pan Vision: DVD-julkaisu.
- Yle Uutiset 2014. Brittikoomikko luo viittomakielistä standupia Suomeen. Viitattu 20.2.2015.
http://yle.fi/uutiset/brittikoomikko_luo_suomeen_viittomakielista_standup-kulttuuria/7662680.

LIITTEET

Liite 1. Palautekyselylomake

Palautekysely stand up -esityksen tulkkauksesta

Tämä kysely on osa Humakin neljännen vuoden tulkkioiskelijoiden opinnäytetyötä, joka käsittelee stand up -komiikan tulkkausta viittomakielelle. Kysely on anonyymi ja vastaukset ovat ainoastaan tutkimuskäyttöön. Halutessasi voit vastata myös suomalaisella viittomakielellä, tällöin vastaus videoidaan.

Vastaajien kesken arvotaan kaksi lippua Ismo Leikolan stand up –esitykseen 12.3.2015 Peacock-teatteriin. Jos haluat osallistua arvontaan, jätä yhteystietosi kyselyn loppuun.

1. Vastaajan äidinkieli

1. Suomi
2. Ruotsi
3. Suomalainen viittomakieli
4. Joku muu, mikä?

2. Oliko viittomakielelle tulkkaus sinulle tarpeellinen?

1. Kyllä oli
2. Ei ollut
3. En osaa sanoa

3. Seurasitko tulkkausta?

1. Kyllä seurasin
2. En seurannut

4. Oliko sinulle tulkkausta seuranneena merkityksellistä, että naurat samaan aikaan kuin kuuleva yleisö?

1. Kyllä
2. Ei
3. En osaa sanoa

5. Jos vastasit edelliseen kysymykseen ”kyllä”, miksi koet asian merkitykselliseksi?

6. Välittyikö huumori mielestäsi tulkkauksen kautta?

1. Kyllä
2. Ei

Jos vastasit kyllä, mitkä asiat mielestäsi vaikuttivat tulkkauksen toimivuuteen/huumorin välittymiseen? Mainitse max. 5 mielestäsi tärkeintä.

Jos vastasit ei, mitkä asiat mielestäsi vaikuttivat siihen, ettei huumori välittynyt tulkkauksen kautta? Mainitse max. 5 mielestäsi tärkeintä.

Käännä lomake!

Muuta palautetta liittyen esitykseen:

Yhteystiedot arvontaa varten:

Nimi:

Sähköpostiosoite:

Puhelinnumero

Kiitos vastauksistasi!

Liite 2. Haastattelun runko

Kysymyksiä:

Miten toimeksianto sujui? -valmistautuminen, siihen käytetty aika ja muut resurssit

Miten yhteistyö koomikon/tulkin kanssa sujui?

Miten keikka sujui?

Yleisön reaktiot?

Mitä opit tästä toimeksiannosta? Kehitysehdotuksia itselle tai tilaajalle (koomikolle tai ohjelmatoimistolle/tulkille).